

Aftenposten, 24. desember 1993

Det sikkerhetspolitiske bildet.

Av statsminister Gro Harlem Brundtland

Nye generasjoner nordmenn vokser opp til et mer uklart sikkerhetspolitisk bilde enn foreldregenerasjonen som fikk sitt verdensbilde preget av den kalde krigen. Idag er det heldigvis ikke slik at Norge står overfor en klar trussel mot vår sikkerhet. Samtidig er nordmenn for første gang ute i FN oppdrag for fred i Europa. Få reisetimer fra Norge herjer en brutal krig i et land som har stått nordmenn nær og som nå rives i stykker av motsetninger og vold. Jugoslavia-krisen er en påminnelse om at freden ikke er gitt. Og mens bosniere, kroater og serbere møter julehøytiden under en tragisk himmel, leder utviklingen i Europa tankene hen mot tidligere tiders opprivende hendelser i vår verdensdel. Europakartet er endret i løpet av få år. Nye stater som vi knapt har hatt noen bevissthet om, strever med å slå rot i det sikkerhetspolitiske landskap. I fire ti-år har vi visst hva vi har vært organisert mot ikraft av vårt NATO-medlemskap. Idag er truslene uten klare ansikter og retning.

Valget til den nye nasjonalforsamlingen i Russland ble en påminnelse om de vanskeligheter som følger med å omskape en totalitær supermakt til et demokrati basert på deling og spredning av makt og innflytelse, både politisk og økonomisk. Siden oppløsningen av Sovjetunionen har det vært bred enighet i Vesten om at faren for et russisk væpnet angrep mot vest-europeisk område nå er uhyre liten. Vesten har ingen klar motstander. De truslene som terroriserte Europa under Berlin-kriser, invasjonen i Ungarn, og Tsjekkoslovakia krisen i 1968 er borte. Det vi nå står overfor er mer udefinerte farer og usikkerheter. Oppblomstringen av nasjonalistiske strømninger i det tidligere sovjetunionen har oftest vært nevnt som en kilde til usikkerhet som kan få sikkerhetspolitiske følger.

Det oppsiktsvekkende valgresultatet for de nasjonalistiske krefter i Russland har sent rystende bølger gjennom vesten. Paralleller har vært trukket til nazistenes fremgang i Tyskland

30-årene. Mye tyder på at de russiske velgere har vært tiltrukket av stemninger og løfter om enkle løsninger om snarlig bedring av de vanskelige materielle vilkår. Nasjonalistenes høyrøstede utenrikspolitiske linje har nok ikke vært noen avgjørende grunn til valget. Men faren er der for at gjenerobring av Sovjetmakten kan være et populistisk poeng og bli brukt som symbol på en annen og stoltere fremtid enn den som preger dagliglivet i Russland idag. Valget viser er at det er for enkelt å betrakte utviklingen i Russland som en jevn prosess preget av fremgang mot en samfunnsform mer lik vår egen. Vi har vært forberedt på at det kunne komme tilbakeslag. I det totale bilde må vi ikke overse at selve valget ble gjennomført på en måte som Russland kan være bekjent av. Det ble vedtatt en ny grunnlov som klargjør maktforholdene mellom nasjonalforsamling, regjering og president, og presidenten vil fra januar møte en nasjonalforsamling med demokratisk legitimitet. Den kampen vi har sett mellom Jeltsin og det tidligere øverste sovjet vil nå kunne bli avløst av en politisk hverdag i Russland.

Samtidig med at den nye russiske statsdumaen trer sammen i januar 1994 møtes også stats- og regjeringssjefene i NATO til toppmøte i Brussel. Dette blir president Clintons første møte med NATO-landenes stats- og regjeringssjefer, og mange ser frem til å høre hans syn på fremtiden for de trans-atlantiske forbindelser og NATOs fremtidige oppgaver.

Det er all grunn til å forvente at presidenten vil bekrefte at USA vil være militært tilstede i Europa også i fremtiden, om enn med et lavere styrketall enn under den kalde krigen. NATOs beredsskapsplanlegging er da også under omforming. Mens NATO tidligere var innrettet mot å forhindre et storangrep planlegges det nå mer for krise og konflikthåndtering i mindre skala.

Det er forventninger til hvordan NATO vil forholde seg til de tidligere medlemmene i Warszawa-pakten og de nye stater i det tidligere sovjetunionen. Fullt medlemskap i NATO er et uttrykt ønskemål fra flere land. I tillegg til å innebære en sikkerhetsgaranti vil NATO-medlemskap for mange land gi et viktig bidrag til å styrke den nasjonale identitet. Vesten har

hittil ikke villet utelukke NATO-medlemsskap for disse landene, men det er ulike syn på hvor raskt det bør skje.

NATO-medlemsskap har vært sett på som avslutningen av en prosess snarere enn som begynnelsen. For å markere at samarbeidsformen i NACC, hvor tidligere diktaturer nå er medlem sammen med NATO-landene, nå bør kunne utfylles med et enda nærmere samarbeid, er det under utforming et tilbud til disse landene om "Partnerskap for Fred"-avtaler. Her vil land som ønsker det få tilbud om å inngå sikkerhetspolitisk betydningsfulle avtaler med NATO.

I Europa er i de senere år EF og Vestunionen blitt stadig viktigere i det sikkerhetspolitiske bildet. I 30 år har USA fremholdt at Europa måtte ta en større andel av ansvaret for sin egen sikkerhet. På Europeisk side er denne vilje nå sterkere uttrykt enn tidligere. Mens USA kunne regnes med som en garantist mot sovjetisk overfall, viser nå Jugoslavia-krisen og de nye farer i andre land at sikkerhetsgarantiene i NATO ikke er nok. Da NATO ble dannet tenkte man overhodet ikke tanken på at det innenfor den Sovjetdominerte blokk kunne oppstå borgerkrig eller uro med spredningsfare til landene i vest. Utviklingen viser at militært samarbeid alene - som i NATO-alliansen - ikke er et virkemiddel som kan forutse og forhindre oppblomstring av uro og fiendtligheter. Derfor er de ikke-militære sider ved sikkerhetspolitikken blitt viktigere. Spesielt er det EFs økonomiske og politiske rolle som stadig vinner i sikkerhetspolitisk betydning.

Det året vi har bak oss viser at vi lever i en overgangstid der institusjoner som er skapt for en annen tid må inngå i svaret på den nye tids utfordring. EF har virket sikkerhetspolitisk i 35 år uten at det har vært gjort noe stort poeng av det siden Tyskland og Frankrike fant sammen etter krigen. I tiden fremover vil vi oppleve økte krav til EF-samarbeidet ut fra sikkerhetspolitiske hensyn. Det nye NATO vil alltid være garantisten for at vi vil ha et forsvar mot angrep. Men det vil bli klarere at NATO ikke kan bidra med den type økonomisk samarbeid som vil gjøre kriser, opprør og kriger til en tapende kamp.